

Sygn. akt III AUa 943/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lutego 2014 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jerzy Andrzejewski
Sędziowie:	SSA Barbara Mazur (spr.) SSO del. Alicja Podlewska
Protokolant:	stażysta Katarzyna Pankowska

po rozpoznaniu w dniu 18 lutego 2014 r. w Gdańsku

sprawy J. L.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Bydgoszczy VI Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 lutego 2013 r., sygn. akt VI U 3133/12

oddala apelację.

Sygn. akt III AUa 943/13

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 18 kwietnia 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. odmówił odstąpienia od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych przez J. L. świadczeń z funduszu rentowego za okres od listopada 2010 r. do września 2011 r. w łącznej kwocie 8.426,23 zł wraz z odsetkami rozliczonymi na dzień wydania decyzji z dnia 02 listopada 2011 r. w kwocie 689,76 zł, odsetek za zwłokę w kwocie 219,08 zł oraz kosztów upomnienia w wysokości 8,80 zł wskazując, że wiek wnioskodawcy i stan zdrowia pozwala mu na podjęcie zatrudnienia, zaś trudna sytuacja finansowa ma charakter przejściowy.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł J. L. domagając się umorzenia kwoty nienależnie pobranej renty i nie naliczanie odsetek, ponieważ nie jest w stanie spłacić tak wysokich zaległości z powodu bardzo trudnej sytuacji materialnej i rodzinnej.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie, podtrzymując swoje dotychczasowe stanowisko wyrażone w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji.

Wyrokiem z dnia 20 lutego 2013 r. w sprawie VI U 3133/12 Sąd Okręgowy w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B. z dnia 18 kwietnia 2012 r. nr (...) -1 w ten sposób, że zobowiązał organ rentowy w 50 % do odstąpienia od żądania zwrotu kwoty nienależnie pobranych świadczeń z Funduszu rentowego wraz z odsetkami naliczonymi na dzień wydania decyzji oraz odsetkami za opóźnienie.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu I instancji:

Decyzją z dnia 02 listopada 2011 r. organ rentowy zobowiązał J. L. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od dnia 01 listopada 2010 r. do dnia 30 września 2011 r. w kwocie 8.426,23 zł z odsetkami naliczonymi na dzień wydania decyzji w kwocie 566,71 zł. Uzasadniając decyzję organ rentowy stwierdził, iż ubezpieczony pobrał nienależnie rentę rodzinną. Wnioskodawca nie odwołał się od decyzji i na jej podstawie wystawiono tytuł wykonawczy, jednakże organ rentowy nie wyegzekwował z tytułu zaległej należności żądanej kwoty.

Z kwestionariusza o stanie majątkowym dołączonym do akt ZUS wynika, iż wnioskodawca posiada na utrzymaniu trzypięcioro osobową rodzinę i dwoje dzieci w wieku przedszkolnym oraz niepracującą żonę I. L.. Zarówno wnioskodawca, jak i jego żona nie otrzymują aktualnie zasiłku dla bezrobotnych. Wnioskodawca zarabia na utrzymanie rodziny dorywczo, rodzina korzysta z pomocy MOPS, miesięcznie otrzymuje 559,00 zł. Natomiast z zeznań wnioskodawcy złożonych przed Sądem wynika, że żona I. aktualnie pracuje; zarabia średnio 600,00 zł miesięcznie; poza tym rodzina otrzymuje dodatek rodzinny po 77,00 zł na jedno dziecko oraz dodatek mieszkaniowy 80,65 zł miesięcznie i mieszka w wynajętym mieszkaniu. Wnioskodawca nigdzie nie pracuje; pracował dorywczo do dnia 07 stycznia 2013 r. w Krajowej Spółce (...) w K. w trakcie kampanii cukrowej.

Wnioskodawca otrzymał od dnia 01 października 2012 r. do dnia 31 grudnia 2012 r. wynagrodzenie w kwotach 1.344,00 zł, 702,00 zł, 1.136,00 zł brutto. W 2011 r. osiągnął wnioskodawca dochód w wysokości 2.796,56 zł, natomiast jego żona I. 2.859,30 zł. Z powodu trudnej sytuacji materialnej wnioskodawca zawarł umowę pożyczki w (...) S.A. na kwotę 3.532,19 zł z ratą miesięcznej spłaty 58,86 zł.

W myśl art. 84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) organ rentowy może odstąpić od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części odroczyć ich termin płatności albo rozłożyć na raty, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności lub kwota nienależnie pobranych środków nie przekracza kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Innymi słowy organ rentowy może odstąpić od prowadzenia egzekucji wobec zobowiązanego tylko w dwóch wypadkach: albo wówczas, gdy zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności lub gdy kwota nienależnie pobranych świadczeń jest bardzo niska. O tym, iż decyzja ta podlega kontroli sądu świadczy orzecznictwo Sądu Najwyższego (por. wyroki S.N.: z dnia 02 lutego 2012 r. w sprawie III UK 47/11 i z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie II UK 147/09). Przedmiotem niniejszej sprawy jest sytuacja powstała po prawomocnym ustaleniu zobowiązania ubezpieczonego, a więc po prawomocnym przesądzeniu, że określoną kwotę ubezpieczony pobrał nienależnie i że nie zachodziły okoliczności, które usprawiedliwiłyby pobranie tych świadczeń bez obowiązku zwrotu. Chodzi tu więc o sytuację, mówiąc najogólniej, etapu wykonawczego, etapu wydarzeń i okoliczności istniejących po uprawomocnieniu się decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnych świadczeń. Wtedy bowiem zastosowaniu podlega obowiązek „wykonawczy”, realizowany w formach określonych w art. 84 ust. 4 ustawy systemowej, od którego można wyjątkowo odstąpić, „jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności”.

Te okoliczności, o których mowa w art. 84 ust. 8 ustawy systemowej, nie dotyczą ustalonego prawomocnie obowiązku – to nastąpiło w innej sprawie – ale dotyczą sytuacji zobowiązania już ustalonego i przeznaczonego do przymusowego

ściągnięcia. Może tu chodzić o rozważenie szczególnej sytuacji ubezpieczonego (osobistej, rodzinnej, majątkowej), która uzasadnia jedną z przewidzianych form „odstąpienia” od realizacji ustalonego prawomocnie zobowiązania, że istnieją obecnie, w tej ustalonej sprawie fazie etapu wykonawczego, przyczyny zachodzące po stronie ubezpieczonego, przyczyny tak poważne („szczególne”), że uzasadniają nawet ograniczenie środków służących do realizacji zadań Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. „Szczególnie uzasadnione okoliczności”, o których mowa w art. 84 ust. 8 pkt. 1 ustawy systemowej, muszą zatem dotyczyć możliwości wykonania obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

W ocenie Sądu Okręgowego w rozpatrywanej sprawie zachodzą właśnie takie szczególnie uzasadnione okoliczności, które sprawiają, iż wnioskodawca nie będzie w stanie wywiązać się ze swych zobowiązań wobec ZUS-u w całości.

Sąd ten przeprowadził szczegółowe postępowanie dowodowe i ustalił, iż przychody rodziny po zsumowaniu wszystkich zasiłków wynoszą około 1.830,00 zł miesięcznie, którą to kwotę należy pomniejszyć o czynsz najmu w kwocie 292,00 zł miesięcznie. Po zróżnicowaniu przychody w przeliczeniu na 1 osobę w rodzinie wynoszą 384,50 zł. Przy tych warunkach Sąd I instancji założył, iż wnioskodawca pracuje dorywczo, bez ubezpieczenia, albo tak jak do stycznia 2013 r. w ramach umowy zlecenia i zarabia średnio miesięcznie około 1000,00 zł.

Sąd ten uznał, że w tej sytuacji wnioskodawca może spłacić swoje zobowiązania względem organu rentowego jedynie w 50 %, a taka sytuacja na rynku pracy sprawiła, że ma możliwość podjęcia pracy i na jej utrzymanie nie ma wpływu młody wiek wnioskodawcy, czy też fakt, iż jest w pełni zdrowy. Wywodził dalej, że w aktualnych realiach na rynku pracy i wysokiej stopie bezrobocia, trudności w znalezieniu godnie opłacanej pracy sprawiają zarówno osobom młodym, jak i doświadczonym zawodowo, chorym oraz tym, którzy są w jakimś stopniu niezdolni do pracy. Wnioskodawca oraz jego żona pracują, lecz wysokość osiągniętych przychodów nie pozwala w 100 % wywiązać się ze zobowiązań wobec ZUS-u, a zatem organ rentowy może odstąpić w połowie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń.

Sąd Okręgowy zaznaczył, iż z akt ZUS wynika, że do tej pory organ rentowy nie odzyskał żadnej kwoty, pomimo wszczęcia postępowania egzekucyjnego, które stało się bezskuteczne.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, uznając częściowo zaskarżoną decyzję, na mocy art. 477 (14) § 1 k.p.c., Sąd ten orzekł jak w sentencji wyroku.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie:

- 1) prawa materialnego, tj. art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.),
- 2) prawa procesowego, tj. art. 233 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.).

W uzasadnieniu apelacji organ rentowy dokonał streszczenia postępowań: administracyjnego i sądowego pierwszoinstancyjnego w niniejszej sprawie oraz wskazał, że po pierwsze Sąd I instancji błędnie ustalił, że egzekucja nienależnie pobranych świadczeń okazała się bezskuteczna. W wyniku nadpłaty podatku dochodowego z rozliczenia rocznego za 2011 r. Urząd Skarbowy w I. przekazał na konto ZUS w dniu 05 czerwca 2012 roku kwotę 469,60 zł (w tym 27,80 zł odsetek za zwłokę i 8,80 zł kosztów upomnienia). W Urzędzie Skarbowym w I. ustalono, że nie wpłynęło jeszcze zeznanie podatkowe ubezpieczonego za 2012 r. Ponadto nadal są podejmowane czynności mające na celu odzyskanie należności - w dniu 09 listopada 2012 r. w Urzędzie Skarbowym w I. spisano z zobowiązanym protokół o stanie majątkowym, dokonano zajęcia rachunku bankowego - nieskutecznie. Zatem postępowanie egzekucyjne jest w toku i do tej pory jest częściowo skuteczne.

Po drugie w MGOPS ustalono, że rodzina ubezpieczonego korzysta z pomocy ośrodka niesystematycznie - głównie są to zasiłki celowe na żywność, ostatnio wypłacono w miesiącu marcu 2013 świadczenie w wysokości 120,00 zł.

Z informacji uzyskanych z MGOPS wynika również, że zarówno ubezpieczony, jaki i jego żona aktualnie pracują. J. L. został zatrudniony od dnia 15 kwietnia 2013 r., zaś małżonka jest zatrudniona od stycznia 2013 r. na umowę zlecenie w P. Polska z wynagrodzeniem za luty 2013 r. - 531,44 zł, za marzec 2013 r. - 473,16 zł.

W ocenie apelującego zgromadzone w sprawie informacje nie dają podstaw do przyjęcia, że zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności umożliwiające odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń.

Organ rentowy podniósł, że ubezpieczony jest osobą młodą, nie posiada orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, ani o niezdolności do pracy i istnieją realne szansę na spłatę całości nienależnie pobranych świadczeń w przyszłości.

W konkluzji organ ten wnosił o:

- 1) zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania,
- 2) zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego nie zasługuje na uwzględnienie, ponieważ nie zawiera zarzutów skutkujących uchYLENIEM lub zmianą wyroku Sądu I instancji.

Z treści apelacji wynika zarzut naruszenia prawa procesowego, a w szczególności art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie przez ten Sąd, że w niniejszej sprawie zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności uzasadniające odstąpienie od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń.

Skuteczne postawienie zarzutu sprzeczności istotnych ustaleń ze zgromadzonymi dowodami lub naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. wymaga wykazania, że sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania lub doświadczenia życiowego, lub nie uwzględnił wszystkich przeprowadzonych w sprawie dowodów, jedynie to bowiem może być przeciwstawione uprawnieniu do dokonywania swobodnej oceny dowodów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r. w sprawie III CK 245/04, publik. LEX 174185).

W ocenie Sądu II instancji apelujący nie zdołał wykazać wadliwości rozumowania Sądu Okręgowego z punktu widzenia zaprezentowanych powyżej kryteriów.

Spór w przedmiotowej sprawie koncentruje się na kwestii, czy zachodzą „szczególnie uzasadnione okoliczności” w rozumieniu art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm., nazywanej dalej ustawą systemową) do odstąpienia od żądania zwrotu od J. L. należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń.

„Szczególnie uzasadnione okoliczności”, o których mowa w art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej, muszą dotyczyć możliwości wykonania obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (por. wyrok S.N. z dnia 02 lutego 2012 r. w sprawie III UK 47/11, publik. LEX nr 1212060).

Mając na względzie, że art. 84 ust. 8 ustawy systemowej posługuje się pojęciem okoliczności „szczególnie uzasadnionych” należy uznać, że przypadki jego zastosowania winny mieć charakter wyjątkowy, a sam przepis art. 84 ust. 8 nie powinien być interpretowany rozszerzająco. W ramach katalogu przykładowych okoliczności uzasadniających stosowanie ulg wskazuje się: brak majątku, z którego możliwe byłoby dochodzenie od osoby zobowiązanej zwrotu świadczeń; ustalenie, że w przypadku zwrotu świadczeń osoba zobowiązana lub osoby pozostające na jej utrzymaniu zostałyby pozbawione niezbędnych środków utrzymania; ciężką chorobę powodującą niezdolność do pracy lub niepełnosprawność osoby zobowiązanej, członka jej rodziny lub innej osoby pozostającej na jej utrzymaniu; wiek osoby zobowiązanej; zdarzenia losowe (kradzież, wypadek, pożar, powódź, inne klęski żywiołowe) powodujące szczególne trudności w sytuacji materialnej osoby zobowiązanej (por. wyroki: S.A. w Rzeszowie z dnia 26

marca 2013 r. w sprawie III AUa 3/13, publik. LEX nr 1306038 i S.A. w Katowicach z dnia 09 października 2012 r. w sprawie III AUa 217/12, publik. LEX nr 1236500).

W przedmiotowej sprawie kwestię występowania „szczególnie uzasadnionych okoliczności” analizować należy niewątpliwie przez pryzmat możliwości zapewnienia środków utrzymania koniecznego dla J. L. i jego rodziny. Niesporne jest, że wnioskodawca jest zdolny do wykonywania pracy zarobkowej i faktycznie wykonuje tą pracę, ponadto pracę zarobkową wykonuje również jego małżonka, lecz pomimo tego aktualna sytuacja finansowa założonej przez nich rodziny jest trudna – korzysta ona z pomocy Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w K., zaś wnioskodawca z powodu trudnej sytuacji materialnej zawarł umowę pożyczki w (...) S.A.

Nie jest przedmiotem sporu, ani nie budzi wątpliwości, że wysokość dochodów uzyskiwanych przez J. L. i jego małżonkę, przy uwzględnieniu: dodatków rodzinnych otrzymywanych na każde dziecko, dodatku mieszkaniowego oraz zasiłków celowych z Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w K. jest dalece niewystarczająca dla zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych założonej przez nich rodziny.

Sąd Apelacyjny w pełni podziela stanowisko, zgodnie z którym dokonując oceny występowania okoliczności, które uznaje się za szczególnie uzasadnione w rozumieniu art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej należy kierować się stanem majątkowym i rodzinnym dłużnika, jak też realną możliwością zwrotu, w tym możliwością podjęcia pracy pozwalającej na zwrot świadczeń (por. wyrok S.A. w Łodzi z dnia 17 września 2013 r. w sprawie III AUa 1646/12, publik. LEX nr 1372289).

Zgodne z zasadami logiki i doświadczenia życiowego jest przyjęcie, że przy aktualnej sytuacji na rynku pracy osobom młodym trudno jest znaleźć godziwie opłacaną pracę.

Zasadne zatem jest uznanie, że J. L. ma ograniczone możliwości podjęcia pracy zarobkowej pozwalającej na zwrot pełnej kwoty należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń bez pobawienia go i jego rodziny niezbędnych środków utrzymania.

W przedstawionej wyżej trudnej sytuacji finansowej wnioskodawcy i założonej przez niego rodziny przyjąć należy, że w przypadku zwrotu pełnej kwoty należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń zarówno zobowiązany jak i jego rodzina zostaliby pozbawieni niezbędnych środków utrzymania.

Podkreślenia w tym miejscu wymaga zaś, że przepis art. 84 ust. 8 ustawy systemowej spełnia funkcję ochronną - jego celem jest w szczególności zabezpieczenie zobowiązanych do spłaty należności przypadających na rzecz organu rentowego przed pozbawieniem ich wskutek powyższego możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Organ rentowy, wydając zaskarżoną decyzję, winien - kierując się zasadą uwzględniania słusznego interesu obywateli - baczyć również na wskazany powyżej cel regulacji (por. wyrok S.A. w Gdańsku z dnia 08 stycznia 2008 r. w sprawie III AUa 1826/06, publik. LEX nr 466386).

W ocenie Sądu II instancji w okolicznościach niniejszej sprawy zasadne jest przyjęcie, że zachodzą „szczególnie uzasadnione okoliczności” w rozumieniu art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej w postaci możliwości pozbawienia, w przypadku zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, J. L. oraz jego rodziny niezbędnych środków utrzymania, dające podstawę do odstąpienia od żądania zwrotu tych należności.

Organ rentowy, odmawiając zaskarżoną decyzją z dnia 18 kwietnia 2012 r. (k. 55-56 akt ZUS) odstąpienia od zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych przez wnioskodawcę świadczeń z funduszu rentowego za okres od listopada 2010 r. do września 2011 r., naruszył zatem przepis art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej poprzez jego niezastosowanie.

W powyższej sytuacji bez znaczenia dla oceny istnienia „szczególnie uzasadnionych okoliczności” w rozumieniu art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej pozostaje okoliczność w postaci wyegzekwowania części należności w postępowaniu egzekucyjnym w wyniku zajęcia nadpłaty podatku dochodowego z rozliczenia rocznego za 2011 r.

Dokonanej w postępowaniu pierwszoinstancyjnym oceny sytuacji materialnej J. L. i jego rodziny, rodzącej trudności w zaspokojeniu podstawowych potrzeb życiowych, nie podważają również podnoszone przez apelującego: niesystematyczne korzystanie z pomocy Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w K., czy uwzględniony już fakt wykonywania pracy zarobkowej przez wnioskodawcę i jego żonę.

Prawidłowo Sąd Okręgowy przyjął, że z uwagi na zachowaną przez zobowiązanego zdolność do wykonywania pracy zarobkowej i jej faktyczne wykonywanie przez niego oraz jego małżonkę zasadne jest odstąpienie od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń w części, tj. w 50 %.

Sąd ten uznając, że przeprowadzone w przedmiotowej sprawie dowody dają podstawy do przyjęcia, że w niniejszej sprawie zachodzą „szczególnie uzasadnione okoliczności” w rozumieniu art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej, dokonał prawidłowej, zgodnej z zasadami logiki i doświadczenia życiowego, oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i prawidłowo zastosował przepisy prawa materialnego.

Za bezzasadne uznać zatem należy zarzuty: naruszenia prawa procesowego, tj. art. 233 § 1 k.p.c. oraz naruszenia prawa materialnego, tj. art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej.

Stosownie do treści art. 385 k.p.c. sąd drugiej instancji oddala apelację, jeżeli jest ona bezzasadna.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny na mocy art. 385 k.p.c. orzekł, jak w sentencji wyroku.